

Лук'яненко О.В. Молода революція / Олександр Вікторович Лук'яненко // Полтавський регіон на пульсі держави. – №1(4). – січень-березень 2008. – С. 64-68.

Лук'яненко Олександр Вікторович,
ПДПУ імені В.Г.Короленка

МОЛОДА РЕВОЛЮЦІЯ

Двадцяте століття собою нагадує розбурхане море, в якому при найменшому подихові вітру ідей здіймаються хвилі соціальних та міжнародних протистоянь. У підступному коловороті подій ХХ століття зазнали лиха не одні народи. Впала під тиском власної неосяжності Османська Порта, захлинулася у нав'язливій ідеї всесвітнього володарювання мілітаристська Німеччина.

Не обійшла подібна доля і одвічно «загадкової російської душі». Доволі неочікуваним для світу стало фактичне випадіння на тривкий час Росії з великої гри народів, що зветься «міжнародна політика». Кинута у вогонь революцій, Російська імперія гучно затріщала по етнічним швам. Поки очільники «чергової буржуазної» намагалися сперечатися з приводу майбутнього Росії, на місцях, наче з попелу історичного забуття, відроджувалася ідея національної самобутності та самостійності.

Все це не могло не відбитися й на долі України. Доволі знаковим, на нашу думку, виявився той факт, що російська революція співпала з Шевченковими роковинами. Далека від владного центру українська земля ще декілька днів вичікувала підтвердження реальності «непередбачуваних подій». Та, отримавши-таки ствердну відповідь від Тимчасового Уряду, доволі рішуче прийнялася виконувати заповіт Кобзаря, розриваючи кайдани політичної залежності.

Парадокс України полягав у тому, що древній народ повинен був знову, як молодий, вчитися розбудовувати власну державу. І так само торувати цей

шлях довелося йому, як молодому й недосвідченому, постійно озираючись на «старших». Шукати їхньої згоди доти, доки не заграє його молодий запальний характер, притиснутий повчаннями «досвідченішого російського приятеля»...

Проблема МОЛОДОСТІ української революції доволі неоднозначна. В чім її корені? Можливо, їх слід шукати лише у віці активних учасників рухів та демонстрацій? Чи варто говорити про «молодість» у контексті короткого, навіть прискореного, становленні самої ідеї новітньої української держави? А, може, витoki цієї проблеми лежать ніде більше, як у справжній «молодості», незрілості політичних поглядів державних діячів того часу?

З якого боку не підійдеш до вирішення цього питання, та ця проблема є. І вимагає висвітлення, хоча б стисло, та такого необхідного. Бо вже занадто схожі сучасні українські реалії на наше недавнє минуле, коли пасіонарна молодь привела до влади інтелігенцію, яка не мала чіткого уявлення про державне управління. А головний лідер держави, аристократ духу, був неспроможний упевнено тримати владу і приділяти увагу справжньому державному будівництву...

1.1 Огненний час і полум'яне покоління

Національно-визвольні рух українського народу був волею долі пов'язаний з екстремальними умовами Першої світової війни. Імператор Микола II роздумував з подій у Сараєво 1917 року: *«Я радий війні. Наша моральність упала. Куди дивиться поліція? Зараз тільки війна приведе до тьми суспільство»* [1, С.21]. Та навіть більше того, вона не просто привела суспільство до тьми, а пробудила в ньому дух незгоди, кинувши опісля у полум'я національних революцій. І в той час, поки великий князь Михайло Михайлович граючись на наболілих галичанам проблемах, намагався у закликах надати війні національно-захисного статусу, говорячи про бажання об'єднати усіх українців – західних та східних – під єдиною монаршою владою, всередині українського суспільства назрівав бунт за можливість

«творити не тільки свободну й незалежну Україну, а й Україну Велику» [2, С.33].

Як бачимо, молодь 1917 року вступала у самостійне життя у доволі критичний період історії суспільства. Колишня титанічна держава луснула як мильна булька. А разом із нею не стало й усталених морально-правових норм, що регламентували життя соціуму. Та й вироблення нових установок очікувати не від кого особливо не доводилося. Тому тягар породження нової ціннісної бази лежав, як ми думаємо, на новій повоєнній генерації.

Як свого часу російські декабристи були приворожені Європою опісля маршу на Париж 1812 року, так і тогочасний імперський солдат був захоплений західним світом. Опозиційна російському патерналістському традиціоналізмові, Західна Європа надихала його до змін, до експериментів. Він дозволяв йому дати волю думці. Особливо радикальні погляди панували серед української молоді, що перебувала в російській армії. Молодіжна самовідданість та радикалізм, готовність до справжньої самопожертви в ім'я національних ідеалів були вагомими чинниками успішної розбудови УНР.

Безперечно, саме молодіжний максималізм дуже часто і є рушієм багатьох суспільних змін. Він часом підтримує вогонь революцій, що вже ледь жевріє у серцях покоління, «старшого» по віку й способу мислення. Саме через гарячий юнацький порух думки радикалізується все суспільство, яку до цього було аполітичним, пасивним. І, здавалося, суцільно аморфним. Так було у революції 1917 року, так само трапилося й 2004 року. Пригадується, як під час акцій протесту проти фальсифікації виборів у Полтаві, «ті, кому за тридцять» говорили: *«Студентство! Ми з вами! Ми підтримуємо вас у ваших починаннях! Нехай наша молодь відстоює наші спільні інтересу! Бо них є сили і бажання!..»*.

Гадаємо, що так воно приблизно було і в роки української революції початку ХХ століття, більш драматичнішої та епохальної за значенням, аніж грудневі події початку століття ХХІ: поки молодь упевнено ішла на барикади, покоління стеше долучалося до них, уже натхненне здобутками

юності. Як свідчить тогочасна преса, саме молодь, разом із купкою національної еліти, тримала руку на пульсі державного відродження України. І якщо рух інтелігенції не міг вихвалитися масовістю та рішучістю, то саме студентські об'єднання підштовхували перших до більш поглибленої націоналізації державницьких поглядів.

Так уже 3 березня 1917 року у Києві пройшли перші збори націоналістично налаштованих українців. Представництво з багатьох місцевих та провінційних організацій нараховувало близько 100 чоловік, *«у тому числі представники українських організацій усіх місцевих вищих навчальних закладів...»* [3]. У той день організації об'єдналися і увійшли до складу нового комітету, який назвали «Центральна рада». Доволі показово, що преса окремо виділяє підвищену активність юного українства, наголошуючи: *«До цього комітету приєдналася також і українська молодь»* [4, С. 37].

Своєю активною позицією представники молодого покоління не поступалися, а часом і випереджали покоління борців за окремішність України, сформоване у «громадівські» часи. Цього не могли не помічати й лідери новостворюваної громадської організації, якій було призначено конституюватися у перший законодавчий орган влади новітньої України. Саме тому, поряд з представниками Українського наукового, технічного агрономічного, педагогічного товариств, Національного українського союзу, кооперативів та Союзу міст до тимчасового складу Ради окремою графою було внесене *«студентство усіх вищих шкіл м. Києва»* [5, С.45]

Воно активно долучалося як до простої участі у демонстраціях, так і до активного поширення своїх поглядів. Так картина, що поставала перед очима свідків на площах Києва 19 березня 1917 року доволі підійшла б до опису подій на Майдані Незалежності листопаду-грудня 2004 року: *«...перед собором стояло українське військо під козацьким прапором, мали численні знамена й прапори організованого по групах українства (робітники, чиновники, шкільна молодь з учителями, селяни та інші...)»* [6, С.48]. І в

першому, і в другому випадках більшість тих, хто зібрався на площі, були представниками молодого покоління. Промови, виголошені тоді, були чи не найрадикальніші. Так Михайло Єремійв, виступаючи перед велелюдним зібранням говорив від імені української молоді, *«що вона душу й тіло положить за свою народну свободу»* [6, С.49]. Цей вибух патріотичних почуттів згодом буде використовувати уряд молоді Української республіки, коли зрозуміє, що окрім беззаперечно відданого ідеї незалежності студентства, іншої реальної захисної сили в державі й варто шукати. Вище державне керівництво УНР вдасться до заохочування руху студентської молоді як в ідейному, так і в організаційно-технічному відношеннях... Але це буде вже пізніше, коли над Україною замкнуться лещата радянської загрози і до трагедії попід Крутами будуть залишатися лічені дні.

А поки що – студентство активно долучається конструктивної державницької діяльності... Без участі молоді не проходить жоден видний політичний захід. Підготовка до масштабного Українського національного конгресу – і та знову із залученням активного покоління. У газеті «Нова Рада» за березень 1917 року у запрошенні представників всіх українських організацій, *«які приймають домагання широкої національно-територіальної автономії України»* [7, С.50], *«молодь всяких шкіл»* становила окрему категорію бажаних учасників.

Вони були бажаними через свою безпосередність та активність, через власний ентузіазм, який передавався представникам спокійнішого, і, можливо, консервативнішого покоління. І якщо на початок роботи конгресу квота від студентства було дотичною квоті від робітництва, кооперативів чи селянських спілок і становила 5 чоловік (приблизно 5% від загальної кількості учасників). То з початком обговорення загальних пунктів організації Центральної ради, членами національних зборів було заявлено *«про потребу ще деяким городам дати голос про збільшення числа представників від студентства...»* [8, С. 60]

Першими носіями думок молоді у стали Полонський, Самойлович, Журавель, Єремійв та Бойко [9, С.64], згодом замінені Охримовичем, Сердюком, Салтаном, Чечелем, Саливоном та Полонським [10, С.67]. Вони активно долучалися до роботи у Комітетах УЦР, пройшли довгий шлях від кандидатів у члени Центральної ради до видатних державних діячів УНР, залишивши свій підпис від перших документів Ради до Брест-Литовського миру.

Центральна Рада вбачала у запальній молоді, легкій на підйом найкращого сповідника ідеї автономії. І молодь, заряджена ідеями української національної окремішності, неначе неофіт, ладна була іти в маси, доносячи до найдалших куточків України-Руси. Не даремно на засіданні УЦР 27 червня 1917 року секретар інформаційного бюро і агітаційної комісії Центральної Ради Кузьма Корж радив: *«Зараз улаштувати підготовчі курси, після котрих кадри інструкторів-агітаторів збільшаться. Ті, що єсть на місцях, вже зорієнтувалися, вивчили умови роботи на місцях і т.п. Студентство, оскільки се було можливим, притягнуто до роботи...»* [11, С. 133].

Так українська молодь стала зачинателем культурно-освітніх перетворень у військових частинах, де переважали українські військовослужбовці. Молоді офіцери та старшини стояли біля витоків українізації VII-ї, XI-ї, Окремої армії Південно-Західного фронту, VI-ї, VIII-ї, IX-ї армії Румунського фронту та XII-ї армії Північного фронту.

Березень 1917 р. ознаменувався тим, що Головна Українська студентська рада столиці закликала проводити агітаційну та роз'яснювальну роботу в армії, щоб прискорити процес розквіту національного духу. Українське студентство також підтримувало формування 1-го українського полку ім. гетьмана Б.Хмельницького. А у квітні 1917 р. із студентів-українців Київського університету було організовано міліційний відділ. Серед інших подібних ініціатив молоді варто згадати Київське військово-

спортивне товариство «Січ», «Українську національну сотню» Харкова, «Одеську Січ» чи Сімферопольський «Союз молоді».

Озброєне здебільшого лише високими ідеями та патріотичними почуттями, юнацтво, як і обіцяло, на національних зборах у квітні 1917 року, гордо поклало душу й серце за власну свободу. Воно не могло вчинити інакше, бо окрім нього не було майже нікому боронити незалежність Народної Республіки. Це прекрасно розуміли керманічі УНР. Володимир Винниченко полишив у своїх спогадах свідчення цього: *«Єдиною активною мілітарною нашою силою була наша інтелігентна молодь і частина національно-свідомого робітництва, яке гаряче стояло за українську державність, розуміючи за нами ту державність так само, як і ми її розуміли...»* [12, С. ?].

Так створений наприкінці 1917 року в Києві Помічний курінь Січових Стрільців, сформований переважно із київських студентів, був доволі слабо озброєний та майже військово не навчений. [13, С.77]. По три об'єми патронів на січовика супроти кулеметів більшовиків... Відсутність уміння стріляти супроти войовничого звірства радянських матросів... Мовчання штабу на припинене постачання озброєння... Чи могли вони виграти ту битву, на яку так благословляв їх центральний уряд?

З позицій нинішніх здається, що трималися вони лише ентузіазмом, народженим у душах відозвою, розміщеною у «Новій Раді» очільниками УНР:

«Прийшов грізний час для нашої Батьківщини. Як чорна гайворонь, обсіла нашу Україну російсько-”большевицька” [...]грабіжницька орда, котра майже щодня робила у нас нові захвати, і Україна, одрізана звідусіль, може врешті опинитись в дуже скрутному стані. В цей час Українська фракція центру Університету св. Володимира кличе студентів-українців усіх вищих шкіл негайно прийти на підмогу своєму краю і народові, одностайно ставши під прапор борців за волю України проти напасників, які хочуть придушити все, що здобуто нами довгою, тяжкою героїчною працею. Треба

за всяку ціну спинити той похід, який може призвести Україну до страшної руїни і довговічного занепаду. Хай кожен студент-українець пам'ятає, що в цей час злочинно бути байдужим. Треба кинути на цей час науку та буденну працю і одною дружньою лавою, як було з початку революції, стати на оборону прав українського народу. Будьмо ж, товариші, щирі й чулі! Облишмо тимчасом стерно науки і відважно ходім до стерна перемоги! Кому, як не нам, нести світичі свідомості й відваги до наших братів-воjakів! Сміливо ж, дорогі товариші, довбаймо нашу скелю і йдімо віддати, може, останню послугу тій великій будові, яку ми ж самі будували — Українській державі!» [14]

Загинули. Та навіть їхня смерть була вдало використана у піднятті національного духу українства. Гарний народознавець Михайло Грушевський знав, як зачепити українське серце, яке біль чужий сприймає наче свій власний. А тому говорив, коли, ховаючи загиблих попід Крутами, з фасаду будинку ЦР здирали імперського двоголового орла «*Видко, можливість його здерти не давалась даремно, видно, вона [державність – О.Л.] не могла пройти без жертв, її треба було купити кров'ю. І кров пролили сі молоді герої, котрих ми проважаємо. Вони щасливі, що могли купити своєю кров'ю вартости свому народови! Батьки, брати, сестри тих, котрих ми сьогодні ховаємо! Стримайте сльози, що котяться з ваших очей, як стримую я. Бо ж ті, котрих ви ховаєте, доступили найвищого щастя — вмерти за отчизну! Їх слава і вдячна пам'ять про них житиме з нашою свободою разом, серед народу нашого однині до віку!*» [2, С.85]

З огляду на це, вважаємо, немає, дійсно аж занадто принципового значення, скільки ж насправді загинуло тоді юнаків. Не вартує глибинної уваги й те, скільки ж саме поховали їх тоді – сімнадцять, вісімнадцять чи тридцять чоловік. Набагато важливіше усвідомлювати, що навіть дивлячись у вічі смерті, під кулеметний свист, вони, закохані в ідею самостійної України, натхненно співали свої останні в житті рядки: «Ще не вмерла України ні слава, ні воля...»

Список використаних джерел та літератури:

1. Початок Першої світової війни // Мочкіна Л.І. Нестандартні уроки в курсі всесвітньої історії. 10 клас. Методичний посібник. – Тернопіль: Мальва-ОСО, 2004. – 2004, – С. 18–22.
2. Грушевський М.С. На порозі Нової України: Гадки і мрії. – К: Наук. думка, 1991. – 128 с.
3. Среди украинцев // Киевская мысль. – 1917. – 4 марта // Українська Центральна рада. Документи і матеріали. У двох томах. Т 1. 4 березня – 9 грудня 1917 р. – К.: Наук. думка, 1996. – С. 37.
4. В украинских организациях // Киевская мысль. – 1917. – 5 марта // Українська Центральна рада. Документи і матеріали. У двох томах. Т 1. 4 березня – 9 грудня 1917 р. – К.: Наук. думка, 1996. – С. 37–38.
5. Українська Центральна рада у Києві // Вісті з Української Центральної ради. – 1917. – №1. – 19 берез. // Українська Центральна рада. Документи і матеріали. У двох томах. Т 1. 4 березня – 9 грудня 1917 р. – К.: Наук. думка, 1996. – С. 44–45.
6. Свято вільної України 19 березоля у Києві // Вісті з Української Центральної ради. – 1917. – №2. – 21 берез. // Українська Центральна рада. Документи і матеріали. У двох томах. Т 1. 4 березня – 9 грудня 1917 р. – К.: Наук. думка, 1996. – С. 47–50.
7. Повідомлення про скликання українського національного з'їзду // Нова Рада. – 1917. – 25 берез. // Українська Центральна рада. Документи і матеріали. У двох томах. Т 1. 4 березня – 9 грудня 1917 р. – К.: Наук. думка, 1996. – С. 50–51.
8. Матеріали Українського національного з'їзду 8 квітня 1917 року // Вісті з Української Центральної ради. – 1917. – №4. – Квіт. // Українська Центральна рада. Документи і матеріали. У двох томах. Т 1. 4 березня – 9 грудня 1917 р. – К.: Наук. думка, 1996. – С. 59–63.

9. Перші загальні збори Української Центральної ради 8 квітня // Вісті з Української Центральної ради. – 1917. – №4. – Квіт. // Українська Центральна рада. Документи і матеріали. У двох томах. Т 1. 4 березня – 9 грудня 1917 р. – К.: Наук. думка, 1996. – С. 63–66.
10. Список членів Української центральної ради, що вступили в склад її після 8 квітня // Вісті з Української Центральної ради. – 1917. – №4. – Квіт. // Українська Центральна рада. Документи і матеріали. У двох томах. Т 1. 4 березня – 9 грудня 1917 р. – К.: Наук. думка, 1996. – С. 66–67.
11. Матеріали і документи п'ятої сесії Української Центральної ради. Засідання 27 червня 1917 р. // Вісті з Української Центральної ради. – 1917. – №15/16. – Верес. // Українська Центральна рада. Документи і матеріали. У двох томах. Т 1. 4 березня – 9 грудня 1917 р. – К.: Наук. думка, 1996. – С. 133–137.
12. Винниченко В. Відродження нації. — Київ–Відень, 1920. — Ч. 2. — С. 216–217, 254–255, 260.
13. Зінкевич Р.Д., Марискевич Т.Г. Формування перших українських військових з'єднань у 1917 р. // Дослідження з історії України. Вісник Львівського університету. Серія історична. Випуск №28. – Львів: Вид-во «Світ», 1992. – С.73–77.
14. Солдатенко В. Жертви урядової легковажності: про бій під Крутами і маніпуляції навколо нього // <http://komukr.kpu.net.ua/2006.01/9.htm>
15. Верстюк В.Ф., Осташко Т.С. Діячі Української Центральної ради: біографічний довідник. – К., 1998. – 254 с.